PRACE GEOGRAFICZNE

zeszyt 177, 2024, 135–146
doi: 10.4467/20833113PG.24.029.21112
Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej UJ
Komisja Geograficzna, Polska Akademia Umiejętności
Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego

KRAJOBRAZ JAKO ELEMENT KONFIGURACJI CECH MIASTA WPŁYWAJĄCYCH NA SZCZĘŚCIE

Piotr Windak

Landscape as an element of the configuration of urban features affecting happiness

Abstract: The aim of the article is to provide a theoretical overview of the mutual relationship taking place between the urban landscape and human beings and its impact on individual happiness. The article discusses the concepts of happiness and urban happiness, as well as the city and its landscape, and provides an overview of the existing international literature focusing on the relationship between the urban landscape and urban happiness, to ultimately presenting a theoretical outline of the landscape – happiness relationship. Landscape influences well-being and theboth objective and subjective conditions of a high quality of life, whether we define it as a space of information and a source of meaning, or as a complex spatial system consisting of abiotic, biotic and anthropogenic elements. The landscape and its view form the frame of people's daily existence and affect feelings of attachment, security and aesthetic sensations, and serve as a source of ecosystem services essential for human life. It is an important element in the process of cognition and valuation of human living space.

Keywords: landscape, city, happiness, urban happiness, happy city

Zarys treści: Celem artykułu jest przedstawienie teoretycznego zarysu zachodzącej wzajemnej relacji pomiędzy miejskim krajobrazem a człowiekiem i jej wpływu na szczęście jednostki. W artykule omówiono pojęcia szczęścia i miejskiego szczęścia oraz miasta i jego krajobrazu, a także przedstawiono przegląd istniejącej literatury międzynarodowej oscylującej wokół

relacji pomiędzy miejskim krajobrazem i miejskim szczęściem, aby w rezultacie przedstawić teoretyczny zarys relacji krajobraz – szczęście. Krajobraz wpływa na dobrostan oraz warunki obiektywne i subiektywne wysokiej jakości życia człowieka, niezależnie od tego, czy zdefiniujemy go jako przestrzeń informacji i źródło znaczeń, czy jako skomplikowany system przestrzenny obejmujący elementy abiotyczne, biotyczne i antropogeniczne. Krajobraz i jego widok tworzy kadr codziennej egzystencji człowieka i oddziałuje na odczucie przywiązania, bezpieczeństwa, doznania estetyczne oraz stanowi źródło niezbędnych dla życia człowieka usług ekosystemowych. Jest istotnym elementem w procesie poznawania i waloryzowania przestrzeni życia człowieka.

Słowa kluczowe: krajobraz, miasto, szczęście, miasto szczęśliwe

Wstęp

Krajobraz miasta oraz szczęście to pojęcia rzadko łączone z sobą w rozważaniach naukowych. Współcześnie w szeroko rozumianych studiach miejskich coraz częściej w centrum zainteresowań stawia się człowieka, jego odczucia oraz wzajemne relacje z miastem. Codzienna egzystencja człowieka użytkującego przestrzeń zurbanizowaną jest osadzana w krajobrazie miejskim, który jest źródłem usług ekosystemowych, znaczeń, informacji, ale również czynnikiem kształtującym nastrój człowieka i oddziałującym na poziom szczęścia jednostki. Hausner (2022, 249) zauważa, że „współczesne miasto jest otwartym terytorialnie kompleksem społeczno-gospodarczym", nie jest ograniczone poprzez mury czy dokładnie wykreślone granice administracyjne, a częściej wyznacza je „miejskie *imaginarium* mieszkańców i ich poczucie wspólnoty losu". Współcześnie mieszczanie, użytkując miasto, tworzą wspólnotę stylu życia po miejsku. Miejski styl życia odznacza się w sposobie korzystania z udogodnień, które przyciągają nowych mieszkańców i świadczą o lokalnej jakości życia (Janas 2020, 79 za: Clark i in. 2002). Biorąc pod uwagę troskę o dobrostan mieszkańców miast, istotne jest rozważenie ich zadowolenia z życia oraz odczuwanego szczęścia w relacji do miasta i jego konfiguracji cech, którego elementem jest krajobraz.

Szczęście i miejskie szczęście

Prób opisu i definiowania szczęścia dokonywano już w czasach przedfilozoficznych, następnie zajmowali się nim filozofowie. Definiowali je w duchu eudajmonistycznym, odwołując się do „największej miary dóbr" i wartości moralnych, lub w duchu hedonistycznym, nadając istotne znaczenie pozytywnym doświadczeniom i stanom zaspokojenia potrzeb dzięki dobrom hedonicznym. Tatarkiewicz (2015, 31), na podstawie istniejącego dorobku filozoficznego, stwierdził, że „szczęście to pełne i trwałe zadowolenie z całości życia". Socjologowie pojęcie szczęścia rozumieją

jako: los, stan psychiczny, bilans doświadczeń życiowych oraz zbiór stereotypowych przyczyn szczęścia (Ossowska 2002, 41–42). Ekonomiści pojmowali je jako zadowolenie i satysfakcję z konsumpcji dóbr ekonomicznych i określili miarą użyteczności i użyteczności krańcowej (Włodarczyk 2014, 348).

Nauka, dla której najwłaściwsze są rozważania na temat szczęścia – psychologia – nie wypracowała spójnej definicji tego pojęcia. Dragon (2020, 10) stwierdza, że „(…) w zasadzie wszystko (…) może wpływać na poczucie szczęścia. Nie jest możliwe wyliczenie wszystkich zmiennych mających znaczenie, bo po prostu «życie» wpływa na poziom szczęścia". Czapiński (2017, 36) wskazuje, że w literaturze psychologicznej trudno odnaleźć teorie, koncepcje lub modele w pełni wyjaśniające zagadnienie szczęścia. Dodatkowo przedmiotem debaty w naukach psychologicznych jest wpływ i skala oddziaływania wewnętrznych uwarunkowań człowieka i czynników zewnętrznych na odczuwanie szczęścia. Wojciszke (2023, 259 za: Lyubomirsky, Sheldon Schkade 2005, 111–131) wskazuje, że wśród osób pochodzących z tego samego społeczeństwa połowa zmienności poczucia szczęścia jest zależna od indywidualnego poziomu szczęścia związanego z osobowością jednostki, 40% jest zależne od podejmowanych czynności intencjonalnych, natomiast na pozostałe 10% wpływ mają warunki życia człowieka. Zauważalnym aspektem poruszanym w psychologii jest pozytywny wpływ ograniczania stresu na poziom odczuwanego szczęścia. Stres został zdefiniowany przez Lazarusa i Folkmana (Formański 2016, 54 za: Lazarus, Folkman 1984, 19) jako „określona reakcja między osobą a otoczeniem, która oceniania jest przez osobę jako obciążająca lub przekraczająca jej zasoby i zagrażająca jej dobrostanowi". Człowiek żyje w pewnym systemie i otoczeniu, gdzie przyjmuje się, że człowiek i środowisko wzajemnie dopasowują się do siebie. Jednostka i środowisko może się dopasować poprzez „dopasowanie możliwości i uzdolnień jednostki do wymagań środowiska" lub poprzez „dopasowanie gratyfikacji dostarczanych przez środowisko do potrzeb jednostki" (Formański 2016, 34). W teorii dopasowania człowiek–środowisko człowiek podejmuje działania dotyczące własnych uwarunkowań, jak i uwarunkowań środowiska oddziałującego na niego, dokonując zmian w systemie tak, by poprawiać jakość wzajemnej interakcji i dążyć do osiągnięcia dobrostanu (Formański 2016, 33–36; Zhang i in. 2024, 2).

Jednym z typów środowiska wzajemnie oddziaływającym z jego mieszkańcem i użytkownikiem jest miasto. Badania prowadzone w odwołaniu do poglądów wyrażonych przez Rousseau stwierdzają, że życie na wsi jest zdrowsze psychicznie niż życie w dużych miastach (Czapiński 2017, 239). Czynniki miejskie mają odpowiadać za zwiększoną liczbę osób z depresją czy uzależnionych od alkoholu i narkotyków na obszarach zurbanizowanych (Sundquist, Frank 2004; Sundquist, Malmstrom, Johansson 2004). Odwołując się jednak do teorii dopasowania człowiek–środowisko oraz teorii społecznego wytwarzania przestrzeni, należy wskazać, że miasto powstało i jest rozwijane w odpowiedzi na istniejące potrzeby jednostek i społeczności

(Karwińska 2008, 9). W perspektywie historycznej miasta przeszły znaczącą ewolucję w kierunku zapewnienia dobrobytu i dobrostanu mieszkańców. Szołtysek (2018, 20), próbując przedstawić definicję i genezę miasta, pisze, że „miasta – od ich zarania (…) – były miejscem, w którym ludzie poszukiwali swojego szczęścia osobistego. Podejrzewamy (…), że ludzie za szczęście uznawali wtedy odejście od ciężkiej pracy na roli". Wallis (Szołtysek 2018, 19 za: Wallis 1967, 10) wskazuje, że miasto „(…) jest źródłem niewyczerpanych podniet, spotkań z wciąż nowymi ludźmi, miejscem atrakcji kulturalnych i możliwości zawodowych. Jest wreszcie rozległą sceną, na której akcja nigdy się nie kończy i nie powtarza".

Wpływ miejskiego otoczenia na odczuwanie szczęścia mieszkańców w literaturze międzynarodowej określane jest jako *urban happiness*. *Urban happiness* jest pojęciem nowym i jeszcze nie w pełni zdefiniowanym. Termin ten można tłumaczyć jako miejskie szczęście lub szerzej jako konfigurację cech ekonomicznych, społecznych, kulturowych i przestrzennych miasta wytwarzających poczucie szczęścia u mieszkańców miast lub wprost jako szczęście wynikające z mieszkania w mieście (Berry, Okulicz-Kozaryn 2009; Alshamsi i in. 2015; Kyttä i in. 2016; Valente, Berry 2016; Kyttä i in. 2018; Battistoni i in. 2023). Jak twierdzi Szołtysek (2018, 21) miasto jest poligonem poszukiwania szczęścia, a odbywa się to w czasie życia każdej osoby.

Miasto i jego krajobraz

Zjawisko miejskiego szczęścia jest nierozerwalnie związane z pozytywnymi doświadczeniami i emocjami wynikającymi z korzystania z miejskości i jej odczuwania. Typową charakterystyką miejskości jest bycie odmiennością i przeciwieństwem wiejskości. Na miejskość składa się zbiór zjawisk związanych ze społecznymi i psychologicznymi aspektami życia w mieście – zachowania, postawy, style życia, wzory kulturowe. Jest to również zestaw atrybutów charakterystycznych dla organizacji przestrzeni. Miasto i miejskość związane są z zagęszczeniem procesów, form, treści, funkcji, znaczeń, obiektów, budowli, infrastruktury czy ludzi. Za sferę wizualną miasta odpowiedzialne są elementy kompozycji urbanistycznej, na która składa się niezliczona ilość elementów wzniesionych lub ukształtowanych przez człowieka. Miejskość jako kategoria formy przestrzennej jest związana z szybko zachodzącym procesem urbanizacji. Jak twierdzi Jałowiecki (2010, 11) „przestrzeń, w której żyjemy, nie jest tworem natury, lecz dziełem na wskroś ludzkim, przez ludzi wytworzonym w sposób uwarunkowany czynnikami przyrodniczymi, społecznymi i kulturowymi".

Dziewoński (1956) zdefiniował miasto jako ukształtowany historycznie typ osiedla, wyznaczony istnieniem konkretnej społeczności lokalnej, skoncentrowanej na pewnym obszarze o odrębnej organizacji, uznanej i określonej prawnie oraz wytwarzającej w ramach swej działalności zespół trwałych urządzeń materialnych

o specyficznej fizjonomii, którą uznać można za odrębny typ krajobrazu. Miasto rozumiane jako złożony system zbudowane jest z substruktur lub podsystemów (Parysek 2015, 52–53; Chmielewski 2016, 63; Kudłacz 2018, 16), które odpowiadają za miejską konfigurację cech oddziałujących na styl życia, zachowania oraz kondycję psychofizyczną społeczności i jednostki. Chmielewski (2016, 63) wskazuje, że jedną z substruktur miasta jest jego organizacja fizjonomiczna, natomiast Kudłacz (2018, 16) jako odrębny podsystem traktuje „system urbanistyczny miasta, będący kompozycją odpowiednio zaprojektowanych zespołów urbanistycznych, które są osadzone w przestrzeni fizycznej i pozostają ze sobą w związkach funkcjonalnych".

Miasto jest złożonym system przestrzennym i funkcjonalnym, na który składają się różnorodne przestrzennie, użytkowane, poznawane i emocjonalnie związane z mieszkańcami, takie jak siedziba, przestrzenie doraźnego celu lub zdarzeń oraz przestrzenie przemieszczania się (Kantarek 2013, 78). Krajobraz jest elementem konfiguracji cech miasta, miasto jest elementem krajobrazu, ale również, jak pisze wspominany już Dziewoński, miasto można uznać za odrębny typ krajobrazu. Miasto jest obszarem krajobrazu kulturowego o różnych podtypach. Zespół pod przewodnictwem Le Corbusiera, przygotowując Kartę Ateńską (2019, 195), stwierdził, że „(…) większość opracowanych miast przedstawia dziś obraz chaosu. Miasta te nie odpowiadają w żadnym razie ich przeznaczeniu, którym jest zaspokajanie najważniejszych potrzeb biologicznych i psychologicznych ludności". Chociaż od sformułowania tego wniosku minęło kilkadziesiąt lat i zaszła poprawa zagospodarowania przestrzeni wielu obszarów miejskich, to nadal wyrażony pogląd sprawdzi się przy opisie dużej liczby miast, szczególnie miast zapaści, podlegających niekorzystnym zjawiskom gospodarczym, demograficznym i społecznym. Krajobraz polskich miast jest dzisiaj często zdegradowany, a jego jakość niska. Wynika to często z braku edukacji krajobrazowej i przestrzennej, słabych instrumentów ochrony krajobrazu, braku dbałości o system planowania przestrzennego czy zniszczenia systemów społeczno-kulturowych oraz recesji gospodarczej niektórych regionów (Chmielewski 2012, 60–63).

Krajobraz miejski to połączony zbiór i obraz przejawiający się jako pewnego rodzaju porządek przestrzenny i urbanistyczny, zespoły architektoniczne i infrastrukturalne oraz tereny zieloni (szczególnie charakterystyczne dla miast tereny zieleni urządzonej). Krajobraz obszarów zurbanizowanych to przestrzeń informacji, która dostarcza człowiekowi dużej ilości danych. W podejściu semiologicznym miasto postrzegane jest jako źródło znaczeń – niezliczona ilość kodów, adresatów, nadawców i rodzajów komunikatów (Kantarek 2013, 80–82). Krajobraz miejski odgrywa istotną rolę społeczną. Poznanie, opisanie i nazwanie środowiska dostarcza koniecznych informacji dla tworzenia rozpoznawalnej sfery przestrzeni i symboli, które umożliwiają tworzenie społeczności lokalnej i komunikowanie się z innymi (Karwińska 2008, 86). Dla codziennej egzystencji w przestrzeni zurbanizowanej, wzmacniania poczucia przywiązania i bezpieczeństwa oraz budowania osobistego obrazu miasta istotne

jest przypisywanie określonych emocji do przestrzeni, co w procesie poznawania prowadzi do wytworzenia miejsc. Lynch (2011, 94–96) zauważa, że najistotniejsza dla człowieka jest przestrzeń codzienności. Ludzie zazwyczaj orientują się w przestrzenni i krajobrazie za pomocą lokalnych punktów orientacyjnych, widocznych tylko w ograniczonych obszarach. Posługiwanie się dalekimi punktami orientacyjnymi służy zazwyczaj jedynie do ogólnej orientacji kierunkowej. Krajobraz miejski rozumiany jako komunikat pełni różnorakie funkcje: referencyjną, emotywną, imperatywną, faktyczną metajęzykową oraz estetyczną. Występowanie wszystkich powyższych funkcji jest możliwe w jednym fragmencie krajobrazu, co jest wynikiem złożoności struktury miasta (Jędrzejczyk 2004, 211). Tak zdefiniowany krajobraz, jako produkt kulturowy zdeterminowanej podmiotowości, ma wpływ przede wszystkim na subiektywne odczuwanie i odczytywanie przestrzeni i kadru codziennej egzystencji, ale również na doznania estetyczne, budowanie głębszego sensu i odnajdywanie się w czasoprzestrzeni oraz zagnieżdżanie siebie w mieście. Jest istotnym elementem w budowaniu i wzrastaniu jakości życia[1].

Krajobraz miasta rozumiany jako wycinek przestrzeni geograficznej, skomplikowany system przestrzenny obejmujący elementy abiotyczne, biotyczne i antropogeniczne, w którym struktura i funkcja są w największym stopniu ukształtowane przez działalność ludzką ma wpływ przede wszystkim na poziom życia[2] człowieka w mieście. Krajobraz jest źródłem usług ekosystemowych dla człowieka. Usługi ekosystemowe to wszelkie składniki krajobrazu wykorzystywane przez człowieka w celu podniesienia dobrostanu ludzkiego, wyróżniono m.in. usługi regulacyjne atmosfery, klimatu, zasobów wodnych, zaopatrzeniowe – produkcja żywności, surowce, czy kulturowe i rekreacyjne (Constanza i in. 2017). Poprzez usługi ekosystemowe rozumie się funkcje środowiska i zachodzące procesy, jak i produkty będące następstwem tych procesów. Affek i in. (2023, 164) stwierdzają, że działania podejmowane w miastach w celu poprawy warunków życia ludzi wymagają „znajomości potencjału istniejących ekosystemów miejskich do świadczenia usług, a także zapotrzebowania na te usługi oraz ich bieżącego wykorzystania przez mieszkańców". W każdym mieście występuje pewien system naturalnych, półnaturalnych i w pełni przekształconych fragmentów środowiska przyrodniczego. W procesie urbanizacji coraz większe obszary przyrodnicze są przekształcane, a proces ten jest społecznie akceptowany do chwili, gdy przemiana środowiska nie zajdzie tak daleko, że wpływa na pogorszenie warunków życia ludzi. Rabunkowe korzystanie ze środowiska w wyniku intensywnego rozwoju przemysłu i gospodarki miast, doprowadzając do zachwiania równowagi

[1] Jakość życia jest zazwyczaj określana za pomocą zmiennych subiektywnych, wynikających z oceny sytuacji życiowej dokonywanej przez jednostki.

[2] Poziom życia jest zazwyczaj określany za pomocą zmiennych obiektywnych, wynikających z zaspokojenia potrzeb ludzkich.

w ekosystemie naturalnym, uwidoczniło występujące bariery ekologiczne w rozwoju. Przekształcenia w krajobrazie na obszarach miast wpłynęły na występowanie wielu niekorzystnych zjawisk, takich jak degradacja gleb, zaburzenie stosunków wodnych, zanieczyszczenie powietrza, zwiększenie ilości opadów (co jest szczególnie problematyczne w powiązaniu ze znacznie zmniejszoną powierzchnią biologicznie czynną na obszarach zurbanizowanych), miejska wyspa ciepła czy zmniejszanie bioróżnorodności. Wskazane problemy występujące w miastach wpływają na obniżenia dobrostanu mieszkańców. Współcześnie rola środowiska przyrodniczego jest silnie podkreślana, szczególnie zauważalne jest to w promowaniu i wdrażaniu idei zrównoważonego rozwoju. W podejściu integrującym, w dostrzeżeniu istotnej roli poziomu i jakości życia mieszkańców miast (a co za tym idzie ograniczaniu niepożądanych zjawisk, a wzmacnianiu tych wpływających na zadowolenie i odczuwanie szczęścia) oraz krajobraz, istotne jest optymalizowanie krajobrazu oraz poprawa jego standardów. Proces ten ma zapewnić odpowiednie warunki medyczno-biologiczne oraz socjalno-psychologiczne dla wzmacniania komfortu życia ludzi (Solon 2015, 42–43).

Miejski krajobraz a miejskie szczęście w dotychczasowych badaniach

W rozwoju większości dyscyplin naukowych badacze starali się w swoich opracowaniach prezentować zobiektywizowaną wiedzę o wysokiej jakości, redukując z obszaru swoich zainteresowań filozoficzne konotacje, do których m.in. należy pojęcie szczęścia. Od ok. 50 lat obserwowany jest powrót do badań nad pojęciami początkowo wiązanymi z rozważaniami filozoficznymi (David, Boniwell, Ayers 2013, 1) – w zakresie szczęścia największe przyspieszenie nastąpiło pod koniec XX w. wraz z pracami Seligmana i narodzinami psychologii pozytywnej (Czapiński 2017, 11–13). W naukach medycznych i psychologicznych nastąpiło przesunięcie zainteresowania badaczy z czynników psychopatologicznych na zauważanie zasobów w człowieku oraz jego najbliższym otoczeniu (Ilska, Kołodziej-Zaleska 2018, 157–158). Współcześnie największy przyrost badań nad szczęściem obserwowany jest w naukach psychologicznych i ekonomicznych (Czapiński 2017, 10).

Pojęcia szczęścia i miejskiego szczęścia powoli przenikają do szeroko rozumianych studiów miejskich i na tym gruncie pojawiają się badania omawiające różnorodne aspekty i cechy miasta mające mieć wpływ na szczęście i zdrowie psychiczne człowieka. Za jedno z pierwszych badań podejmujących taką tematykę można uznać analizy wpływu widoku na proces zdrowienia ludzi, przeprowadzone w latach 1972–1981 w Pensylwanii. W wyniku tego badania stwierdzono, że pacjenci szpitala, którzy byli hospitalizowani w pokojach z widokiem na drzewa, zdrowieją szybciej (Ulrich 1984). Według Sepe (2017, 724–729) współcześnie definicja miejskiego szczę-

ścia jest ciągle kształtowana, ale rozumienie tego pojęcia powinno korespondować z rozumieniem zrównoważanego rozwoju. Badaczka wskazuje, że miejskie przestrzenie publiczne mogą być tworzone w sposób zapewniający odczuwanie szczęścia u każdego korzystającego z nich, a do reguł tworzenia takich przestrzeni zaliczyła zapewnienie równowagi pomiędzy elementami wyposażenia, natury i krajobrazu, obecności wody, sztuki, odpowiedniego oświetlenia, komfortu dźwiękowego, zapachowego, możliwości korzystania z przestrzeni w różnych porach roku i typach pogody. Analizując wyposażenie przestrzeni w środowisku zurbanizowanym obszaru metropolitalnego Helsinek, Kyttä i in. (2015) oraz Kyttä i in. (2018) wskazali, że wraz z wzrastającą liczbą i dostępnością usług rejestrowane są wyższe poziomy dobrostanu. Ponadto wśród prowadzonych badań naukowych wyróżnić należy:

– analizę wyposażenia przestrzeni w środowisku zurbanizowanym obszaru metropolitalnego Helsinek w stosunku do dobrostanu mieszkańców (Kyttä i in. 2015; Kyttä i in. 2018);
– analizę terenów zieleni i ich wpływu na szczęście mieszkańców miasta – dokonaną na podstawie analiz zdjęć satelitarnych i narodowych badań szczęścia (Kwon i in. 2021);
– analizę wpływu zabudowy wysokościowej na poziom szczęścia – wykonaną na podstawie narodowych badań poziomu szczęścia (Barr, Johnson 2020);
– opis transportu miejskiego i jego wpływu na szczęście mieszkańców (Li i in. 2018; Nie, Sousa-Poza 2018; Yin i in. 2019);
– badania wpływu jakości powietrza na szczęście ludzi (Song i in. 2019);
– badania wpływu polityki miejskiej na szczęście mieszkańców Bristolu (Martone, Simeon 2016).

Szczęście w przedstawionych badaniach najczęściej było niedefiniowane i mierzone za pomocą analiz ilościowych uwzględniających wybrany aspekt funkcjonalny czy przestrzenny organizmu miejskiego. Ogólnym wnioskiem płynącym z dotychczas wykonanych opracowań jest zgodna, wskazywana przez badaczy tematyki, konieczność rozwoju badań w zakresie szczęścia miejskiego

Teoretyczne zarys ujęcia relacji krajobraz–szczęście

Droga do osiągania szczęścia jest nieprzerwaną grą wewnętrznych warunków i zewnętrznych źródeł. Od ich harmonijnej konfiguracji zależy, czy szczęście zostanie osiągnięte. „Im więcej człowiek posiada źródeł szczęścia, tym mniej potrzeba mu warunków" (Tatarkiewicz 2015, 297). Czynniki wynikające z krajobrazu miasta, będące częścią konfiguracji cech miasta, są zewnętrznym źródłem szczęścia człowieka. Można je skategoryzować poprzez siłę wzajemnej relacji zachodzącej pomiędzy człowiekiem a środowiskiem miejskim i możliwy wpływ człowieka na relację.

W strukturze przestrzennej związanej z codziennym życiem człowieka najistotniejszym miejscem jest jego siedziba – miejsce zamieszkania, z czym wiążą się takie cechy, jak wyposażenie gospodarstwa domowego, zagospodarowanie osiedla, a co za tym idzie codzienny widok z okna. W kontekście bezpośredniego otoczenia miejsca zamieszkania wpływ na poziom odczuwanego szczęścia ma osobisty obraz wykorzystywanej przestrzeni miejskiej, wyposażenie w infrastrukturę czy dostępność usług. W odniesieniu do całości organizmu miejskiego – struktura funkcjonalno-przestrzenna i społeczno-gospodarcza miasta odpowiadająca za specyficzny typ krajobrazu. W zakresie otoczenia miasta natomiast – miasto w strukturze osadniczej, ukształtowanie terenu, pogoda czy klimat.

Relacja pomiędzy miejscem zamieszkania i człowiekiem jest najsilniejsza, a wpływ na wyposażenie, funkcjonowanie i wygląd największy. Relacja oraz możliwy wpływ człowieka na kształtowanie czynników zmniejsza się wraz z wzrastaniem przestrzennych i mentalnych odległości od miejsca zamieszkania (otoczenie miejsca zamieszkania, organizm miejski), aż do osiągnięcia nikłej relacji i wpływu pojedynczej jednostki na szersze otoczenie miasta. W kontekście możliwego wpływu na krajobraz miejski osoby zamieszkujące miasto należy rozumieć jako aktorów procesu społecznego wytwarzania przestrzeni. Jednostki i grupy społeczne wpływają na kształtowanie miasta poprzez różnorodne formy aktywności – prowadzenie indywidualnych procesów inwestycyjnych, lobbing, uczestniczenie w procesach partycypacji społecznej, działalność w ruchach miejskich i stowarzyszeniach NIMBY, aż po bezpośredni udział we współzarządzaniu miastem.

Znacząco upraszczając sposób rozumienia społecznego wytwarzania przestrzeni oraz relacji i wzajemnego oddziaływania człowiek–przestrzeń (środowisko życia), można sprowadzić te procesy do stwierdzenia, że to ludzie kształtują innymi ludziom i sobie samym przestrzeń egzystencji, zachodzące w niej procesy i zjawiska oraz ich potencjalny wpływ na poziom odczuwanego miejskiego szczęścia.

Podsumowanie

Krajobraz jest istotnym elementem konfiguracji cech miasta, gdyż jego jakość wpływa na komfort medyczno-biologiczny oraz socjalno-psychologiczny życia w mieście. Krajobraz może być rozumiany jako czynnik zewnętrzny wpływający na szczęście człowieka. Jakość wzajemnej relacji oraz jej siły pomiędzy człowiekiem a środowiskiem wpływają na ich dopasowanie się. Odpowiednio wykształcona relacja człowiek–środowisko zapewnia wypełnienie potrzeb i oczekiwań jednostki oraz ogranicza stres wpływający na kondycję psychofizyczną człowieka. Zagadnienie wpływu miasta i krajobrazu miejskiego na szczęście człowieka wymaga dalszych rozważań teoretycznych oraz badań. Zwrot badaczy w kierunku szczęścia i dobrostanu

człowieka w odniesieniu do miasta i miejskości pozwala na przypuszczenie, że definicja miejskiego szczęścia wraz z konfiguracją cech warunkujących to zjawisko zostanie opracowana. Gutowski (2006, 263) wskazuje, że szczęście jest jedną z najważniejszych wartości współczesnego miasta.

Literatura

Affek A., Kowalska A., Regulska E., Solon J., Degórska B., Wolski J., Degórski M., 2023, *Mapowanie i ocena usług ekosystemów miejskich w skali ogólnopolskiej*, Przegląd Geograficzny, 95(2).

Alshamsi A., Awad E., Almehrezi M., Babushkin V., Chang P. J., Shoroye Z., Toth A. P., Rahwan I., 2015, *Misery loves company: Happiness and communication in the city*, EPJ Data Science, 4(7).

Barr J., Johnson J., 2020, *Skyscrapers and the Happiness of Cities*, Eastern Economic Journal, 46.

Battistoni P., Romano M., Sebillo M., Vitello G., 2023, *Monitoring Urban Happiness through Interactive Chorems*, Sustainability 15, 8733.

Berry B.J.L., Okulicz-Kozaryn A., 2009, *Dissatisfaction with city life: A new look at some old questions*, Cities, 26(3).

Chmielewski J.M., 2016, *Teoria i praktyka planowania przestrzennego Urbanistyka Europy*, Oficyna Wydawnicza Politechniki Warszawskiej, Warszawa.

Chmielewski T.J., 2012, S*ystemy krajobrazowe struktura – funkcjonowanie – planowanie*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.

Clark T.N., Lloyd R., Wong K.K., 2002, *Amenities drive urban growth*, Journal of Urban Affairs 24(5).

Costanza R., Groot R., Braat L., Kubiszewski I., Fioramonti L., Sutton P., Farber S., Grasso M., 2017, *Twenty years of ecosystem services: How far have we come and how far do we still need to go?*, Ecosystem Services, 28.

Czapiński J., 2017, *Psychologia szczęścia. Kto, kiedy, dlaczego kocha życie i co z tego wynika, czyli nowa odsłona teorii cebulowej*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa.

David I., Boniwell S.A., Ayers A.C., 2013, *Oxford Handbook of Happiness*, Oxford University Press, Oxford.

Dragon P., 2020, *Ogólny zarys metodologii psychologii*, Instytut Psychologii Uniwersytet Jagielloński, Kraków.

Dziewoński K., 1956, *Geografia osadnictwa i zaludnienia. Dorobek, podstawy teoretyczne i problemy badawcze*, Przegląd Geograficzny 28(4).

Formański J., 2016, *Psychologia środowiskowa*, Wydawnictwo Lekarskie PZWL, Warszawa.

Gutowski B., 2006, *Przestrzeń marzycieli. Miasto jako projekt utopijny*, Oficyna Wydawnicza Feniks, Warszawa.

Hausner J., 2022, *Podsumowanie. Prawo do miasta – między neutralizacją zagrożeń i pobudzaniem rozwoju*, [w:] M.J. Nowak (red.), *Prawo do miasta a wyzwania polityki miejskie w Polsce*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa.

Ilska M., Kołodziej-Zaleska A., 2018, *Dobrostan hedonistyczny i eudajmonistyczny w sytuacjach kryzysów normatywnych i nienormatywnych*, Zeszyty Naukowe Politechniki Śląskiej, seria: Organizacja i Zarządzanie, 123, Wydawnictwo Politechniki Śląskiej w Katowicach, Katowice.

Jałowiecki B., 2010, *Społeczne wytwarzanie przestrzeni*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa.

Janas K., 2020, *Miejskość jako styl życia, czyli gdzie się podziali nowi mieszczanie?*, Przegląd Socjologiczny, 69(2).

Jędrzejczyk D., 2004, *Geografia humanistyczna miasta*, Wydawnictwo Akademickie Dialog, Warszawa.

Kantarek A.A., 2013, *O orientacji w przestrzeni miasta*, Wydawnictwo Politechniki Krakowskiej, Kraków.

Karwińska A., 2008, *Gospodarka przestrzenna Uwarunkowania społeczno-kulturowe*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.

Kudłacz T., 2018, *Funkcjonalność miasta – istota problemu w świetle wybranych właściwości oraz zbliżonych znaczeniowo pojęć*, [w:] T. Kudłacz, M. Musiał-Malago (red.), *Funkcjonalne miasto w teorii i praktyce na przykładzie Krakowa i Krakowskiego Obszaru Metropolitalnego*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie, Kraków.

Kwon O.H., Hong I., Yang J., Wohn D.Y., Jung W.S., Cha M., 2021, *Urban green space and happiness in developed countries*, EPJ Data Science, 10(28).

Kyttä M., Broberg A., Haybatollahi M., Schmidt-Thomé K., 2015, *Helsinki, Finland: Social sustainability of urban settings – contextually sensitive, participatory approach utilizing PPGIS methodology*, [w:] S. Darchen, G. Searle (red.), Global Planning Innovations for Urban Sustainability, Taylor & Francis Group, Londyn.

Kyttä M., Kahila-Tani M., Broberg A., 2018, *Urban happiness: Context-sensitive study of the social sustainability of urban settings*, Environment and Planning B: Urban Analytics and City Science, 43(1).

Lazarus R.S., Folkman R., 1984, *Stress, Appraisal and Coping*, Spinger, New York.

Le Corbusier, 2019, *Karta Ateńska*, Centrum Architektury, Warszawa.

Li W., Sun B.D., Yin C., Zhang T.L., Liu Q.Q., 2018, *Does metro proximity promote happiness? Evidence from Shanghai*, Journal of Transport and Land Use, 11(1).

Lynch K., 2011, *Obraz miasta*, Wydawnictwo Archiwolta, Kraków.

Lyubomirsky S., Sheldon S., Schkade D., 2005, *Pursuing happiness: The architecture of sustainable change*, Review of General Psychology, 9.

Martone A., Simeon M.I., 2016, *Urban happiness and policies: The approach of Bristol (UK)*, Proceedings of the 19th IPSAPA/ISPALEM International Scientific Conference Napoli (Italy) July 2nd – 3rd, 2015, The Turning Point of the Landscape-cultural Mosaic: Renaissance Revelation Resilience

Nie P., Sousa-Poza A., 2018, *Commute time and subjective well – being in urban China*, China Economic Review, 48.

Ossowska M., 2002, *Motywy postępowania. Z zagadnień psychologii moralności*, Wydawnictwo Książka i Wiedza, Warszawa.

Parysek J.J., 2015, *Miasto w ujęciu systemowym*, Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny, LXXVII, 1, UAM Poznań.

Sepe M., 2017, *The role of public space to achive urban happiness*, International Journal of Sustainable Development and Planning, 12(4).

Solon J., *Krajobraz jako przestrzeń integrująca różne podejścia do ochrony dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego oraz kształtowania warunków życia społeczeństwa*, [w:] S. Ratajski, M. Ziółkowski (red.), *Krajobraz kulturowo-przyrodniczy z perspektywy społecznej*, Polski Komitet do spraw UNESCO, Narodowe Centrum Kultury, Warszawa.

Song Y., Li M., Zhang M., Sun X.R., 2019, *Study on the impact of air pollution control on urban residents' happiness from microscopic perspective*, Journal of Cleaner Production, 229.

Sundquist K., Frank G., 2004, *Urbanization and hospital admission rates for alcohol and drug abuse: A follow-up study of 4.5 million women and men in Sweden*, Addiction, 99(10).

Sundquist K.,, Malmstrom M., Johansson S.-E., 2004, *Neighbourhood deprivation and incidence of coronary heart disease: A multilevel study of 2.6 million women and men in Sweden*, Journal of Epidemiology and Community Health, 58.

Szołtysek J., 2018, *Jakość życia w mieście jako kategoria interdyscyplinarna*, [w:] J. Szołtysek (red.), *Jakość życia w mieście. Poglądy interdyscyplinarne*, Wydawnictwo CeDeWu, Warszawa.

Tatarkiewicz W., 2015, *O szczęściu*, Warszawa, Wydawnictwo Naukowe PWN.

Ulrich R., 1984, *View Through a Window May Influence Recovery from Surgery*, Science, New Series, 224, 46–47.

Valente R.R., Berry B.J.L., 2016, Di*ssatisfaction with city life? Latin America revisited*, Cities, 50.

Wallis A., 1967, *Socjologia wielkiego miasta*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.

Włodarczyk K., 2014, *Ekonomia wobec poczucia szczęścia*, Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny, LXXVI, 4.

Wojciszke B., 2023, *Psychologia społeczna*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa.

Yin C.Y., Shao C.F., Dong C.J., Wang X.Q., 2019, *Happiness in urbanizing China: The role of commuting and multi-scale built environment across urban regions*, Transportation Research Part D-Transport and Environment, 74.

Zhang Z., Zhang W., Zhang S., Chen Y., Wang X., Fujii Y., Furuya N., 2024, *Person-environment fit theory in built environment: A scoping review*, Journal of Asian Architecture and Building Engineering, 1–17.

Piotr Windak
Szkoła Doktorska
Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie
ul. Rakowicka 27, 31-510 Kraków
piotrwindak@gmail.com
ORCID: 0009-0001-8193-1928